

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Грецької-Миргородської Вікторії Вікторівни
«Особливості формування соціально-орієнтованої економіки в транзитивних
суспільствах», поданої до спеціалізованої вченої ради Д 64.051.01 в
Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна на здобуття
наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності
08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

Актуальність теми дослідження

На сьогоднішній день перед Україною стоять багато не вирішених проблем соціально-економічного розвитку, що викликані комплексною кризою, тягарем військових дій, неузгодженістю проведених реформ тощо. Стосовно нашої країни соціально орієнтована ринкова економіка є найперспективнішою моделлю організації суспільного виробництва, яка поєднує ефективність ринкового механізму і орієнтацію на досягнення справедливості та рівності, тобто механізми і методи державного та ринкового регулювання. Проте, на сьогодні залишається недостатньо розкритим саме питання формування соціально-орієнтованої ринкової економіки в транзитивних суспільствах. Реалізація даної моделі в кожній країні має певні особливості, тому необхідно розбудувувати таку модель соціально-орієнтованої ринкової економіки, яка б найповніше відповідала національним особливостям нашої країни. Все це говорить про актуальність дисертації Грецької-Миргородської Вікторії Вікторівни та її практичне значення для соціалізації ринкових відносин в Україні в сучасних умовах розвитку економічної науки, світової економічної системи та пошуку шляхів виходу з кризового стану економіки.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами та темами

Актуальність та достовірність результатів дисертації Грецької-Миргородської Вікторії Вікторівни підтверджується тим, що виконання дослідження відбувалось у 2018–2019 рр. в межах планової теми науково-дослідної роботи Каразінської школи бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Розробка інструментарію реалізації стратегії розумної спеціалізації Харківського регіону» (ДР № 0118U002040), в якій особисто дисертантом розроблено методологічні засади розробки та реалізації регіональної соціальної політики на основі концепції соціально орієнтованої ринкової економіки з урахуванням поведінкового підходу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Обґрунтованість і достовірність наукових, теоретико-методологічних положень, методичних та прикладних розробок, висновків та рекомендацій, що

представлені у дисертаційній роботі, підтверджується коректністю постановки наукових і практичних завдань, чисельними посиланнями на наукові доробки зарубіжних та вітчизняних вчених, використанням широкого спектру загальнонаукових і специфічних методів дослідження, методологічних і методичних підходів до теоретичного аналізу, пізнанням сутності та механізму дії економічних законів, вимірюванням економічних результатів, висвітленням основних положень та пропозицій у відкритих публікаціях, доповідях і тезах науково-практичних конференцій різного рівня.

Опрацювання та осмислення значної кількості наукових праць та комплексність використання методології наукового дослідження дозволило дисертанту отримати певні теоретичні та практичні результати, зробити висновки, сформулювати в дисертації нові теоретичні положення. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням, в якому автор достатньо повно висвітлив здобутки світової та вітчизняної економічної думки щодо розвитку теорій соціалізації економіки (с. 30-35), дуже докладно розглянув моделі соціалізації економіки (с. 37-43, с. 45), сформулював засади концепції соціально-орієнтованої ринкової економіки (с. 48), де до поєднання ринку та держави додав поведінкові передумови, соціальний капітал та досягнення соціального консенсусу (с. 48) та зазначив, що соціально орієнтована ринкова економіка мусить адаптуватися під умови функціонування кожної окремої національної економіки ринкового типу (с. 71). Дисертант дуже чітко розкрив зміст поняття соціального капіталу (с. 53-56; с. 58-59), підходи до його вимірювання (довіри (с. 60-64), виокремлених соціокультурних факторів довіри (с. 65-72), соціальних зв'язків, норм і правил (с. 73-75)), показав канали впливу соціального капіталу на економічну ефективність і добробут членів суспільства (с. 77-79) та виявив сутність соціального капіталу як ресурсу соціально-орієнтованої моделі ринкової економіки (с. 89). Здобувач проаналізував особливості формування соціально-орієнтованої економіки та ризиків такого формування у транзитивних суспільствах (с. 86-96; с. 103-105), розглянув існуючі моделі соціальної політики та системи соціального захисту (с. 106-113; с. 123-125). Автор також охарактеризував негативні наслідки соціального капіталу, рівні та форми їх прояву, передумови їх формування в транзитивних суспільствах (с. 132-143). У дисертації детально розглянуто еволюцію, виявлено особливості та тенденції міжнародної стандартизації соціальних прав та умов життя як напрям інституціоналізації соціального захисту, який взято як орієнтир для побудови соціальної політики України в міру загального її курсу до європейської інтеграції (с. 189-199). А також на основі аналізу світового досвіду розбудови соціальної сфери в роботі розкрито особливості та обґрунтовано актуальні напрями формування соціально-орієнтованої ринкової економіки в Україні (с. 202-207).

Науково обґрунтованим є трактовка об'єкту та предмету дослідження, які визначають мету дисертаційної роботи, її конкретні завдання, структуру та логіку викладення матеріалу.

У процесі підготовки дисертаційної роботи автором опрацьовано значний масив наукових та інформаційно-аналітичних праць (303 літературних джерел),

присвячених проблемам формування соціально-орієнтованої економіки в транзитивних суспільствах. Інформаційну базу дослідження становлять фундаментальні праці, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених; національне законодавство та міжнародні нормативні документи; статистичні дані Державної служби статистики України та статистичних установ інших країн; інформаційні та аналітичні матеріали міжнародних організацій; результати вітчизняних та міжнародних опитувань та обстежень, що представлені у відкритому доступі.

Використання дисертантом сучасного теоретико-методологічного, методичного та інформаційного забезпечення зумовило належну достовірність і наукову обґрунтованість отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна, отримана в дисертаційній роботі

Зміст дисертаційної роботи та автореферату здобувача, опубліковані наукові праці свідчать, що основні положення, які визначають наукову новизну дисертації, одержані автором в результаті самостійного наукового дослідження.

До результатів дослідження, що характеризуються суттєвими елементами наукової новизни можна віднести доробки автора щодо розуміння оптимальних напрямів формування соціально-орієнтованої економіки в умовах постсоціалістичних суспільств: випереджальне творення інститутів соціального захисту перед інститутами ринкової економіки, надання ним вирішальної національної специфіки та опора на механізми самоорганізації населення (с. 48, с. 207).

Серед вагомих здобутків теоретичного характеру слід відзначити удосконалення здобувачем методології наукового дослідження соціального капіталу за рахунок систематизації його складових (структура, норми, довіра) та рівнів прояву його наслідків (група, аутсайтери, суспільство), представлених матрицею негативного соціального капіталу, з визначенням шляхів елімінації основних форм останнього (олігархізації та корупції) у транзитивних суспільствах (с. 56-59, с. 133-135, с. 148-149).

В дисертаційній роботі автором на основі узагальнення представлено розгорнуту класифікацію ризиків для формування соціально-орієнтованої економіки у постсоціалістичних суспільствах шляхом виділення загроз вибору моделі соціального захисту, які включають обрання неадекватної національним умовам моделі, невизначеність вибору (неприйняття чи зволікання прийняття рішення щодо формування моделі), десинхронізацію ринкових і соціальних реформ, та ризику формування негативного соціального капіталу (с. 132-134, с. 142-145, с. 146-150).

Науково-практичну цінність має проведене в дисертаційному дослідженні визначення причин блокування соціальної спрямованості ринкових реформ у постсоціалістичних суспільствах, які полягають в особливостях соціокультурного середовища, таких, як: висока схильність до уникання невизначеності; інерційність поведінки; наявність короткого радіусу

міжособистісної довіри та низької довіри до інститутів держави (с. 70-72, с. 96-105, с. 95-98, с. 205-207).

Заслуговує на увагу теоретичне трактування пріоритетних напрямів розбудови соціально-орієнтованої економіки у різних типах суспільства шляхом включення до її концептуальних засад: поведінкових (особливості прийняття рішень економічними агентами), ресурсних (особливості функціонування соціального капіталу) та інституційних (рівень довіри) чинників (с. 87-88).

На основі ретроспективного аналізу автором обґрунтовано уявлення щодо еволюції європейської практики соціальної політики у напрямку стандартизації і розширення прав працюючих, як основи забезпечення соціального захисту інших категорій громадян (с. 43, с. 198).

Наведені наукові результати у повному обсязі відповідають визначеній меті, предмету і об'єкту дослідження.

Практичне значення отриманих результатів дослідження

Дисертаційна робота має методологічне, теоретичне і практичне значення. Одержані автором дисертації наукові результати мають важливе наукове значення, перш за все, для поглиблення методологічних засад сучасної науки щодо формування соціально-орієнтованої ринкової економіки в транзитивних суспільствах.

Теоретичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розширенні наукових уявлень щодо особливостей формування сучасної соціально орієнтованої ринкової економіки у постсоціалістичних країнах, обумовлених інституційними, ресурсними та поведінковими чинниками. Результати дослідження використані в навчальному процесі на факультеті міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при розробці методичного забезпечення викладання дисциплін «Економічна теорія», «Макроекономіка», «Економічна історія» (довідка № 4002/51 від 27.06.2019 р.).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути застосовані в процесі удосконалення державної соціальної політики щодо реалізації сучасних трендів соціального захисту, розвитку та подолання негативних наслідків соціального капіталу.

Результати дослідження щодо рекомендованих напрямів розбудови соціальної сфери в Україні, висновки стосовно розвитку комунікацій та партнерства між державою, бізнесом і суспільством використані у діяльності департаменту бюджету і фінансів Виконавчого комітету Харківської міської ради при розробці цільових програм фінансового розвитку (довідка № 8-04/89/1 від 21.05.2019 р.).

Оцінка повноти викладення дослідження в опублікованих роботах

Основні теоретичні та практичні положення за результатами дисертаційного дослідження опубліковано у 14 наукових працях загальним обсягом 5,43 д.а. (із них 4,87 д.а. належать особисто автору), у тому числі 8 статей у наукових фахових виданнях України, 6 з яких входять до міжнародних наукометричних баз даних.

Основні положення і результати дисертації оприлюднені автором на 6 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

За змістом, обсягом та кількістю публікації відповідають вимогам щодо відображення результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук в друкованих виданнях.

Структура та зміст дисертаційної роботи

Зміст роботи дає підстави стверджувати, що постановка проблем дисертації пов'язує її з пріоритетними напрямками розвитку наукових досліджень щодо виявлення та розкриття особливостей формування соціально-орієнтованої економіки в транзитивних суспільствах.

Дисертація Грецької-Миргородської Вікторії Вікторівни складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 258 сторінок. Основний зміст дослідження викладено на 196 сторінках. Дисертація містить 27 таблиць, 35 рисунків та 6 додатків на 13 сторінках. Список використаних джерел налічує 303 найменувань на 29 сторінках.

Робота за обсягом та оформленням відповідає чинним вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій економічного профілю. Наукові положення дисертації викладено конкретно, логічно, висновки і рекомендації ґрунтуються на результатах авторських досліджень проблеми. Текст викладено чітко, грамотно, науковою мовою. Логіка дисертаційного дослідження підпорядкована окресленим меті та завданням, визначає структуру роботи.

Текст автореферату ідентичний основним положенням дисертації, повністю відображає зміст, структуру, головні здобутки, результати наукової новизни та одержані висновки дослідження. Зміст дисертації та автореферату свідчать про їх відповідність спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія наукової думки.

Дискусійні положення та зауваження до роботи

В цілому позитивно оцінюючи досягнення наукового дослідження Грецької-Миргородської Вікторії Вікторівни, необхідно зазначити, що у дисертаційній роботі мають місце окремі дискусійні положення та ті, які потребують уточнення та додаткової аргументації, що в основному пов'язано зі складністю та широтою дослідження:

1. Дисертант в роботі змістовно розкриває особливості (с. 86, с. 131) та ризики (с. 106, с. 131) соціально орієнтованої ринкової економіки. Доцільним було б, на наш погляд, для більш комплексного розкриття даного питання, по-перше, змістовно розглянути які саме ризики та загрози притаманні окремим моделям формування соціально орієнтованої ринкової економіки, по-друге, розкрити шляхи мінімізації цих ризиків та негативних особливостей, зокрема в національній економіці.

2. Докладно у дисертаційній роботі розглядається зміст категорії «соціальний капітал» (с. 52-80, с. 132-154, с. 164-188). Разом з тим, автор недостатньо уваги приділив характеристиці існуючих методик вимірювання соціального капіталу як головного ресурсу побудови соціально-орієнтованої ринкової економіки у транзитивних суспільствах. Але без можливості кількісного визначення дана категорія дослідження виглядає дещо умоглядною і не надає можливості врахування в державній політиці з метою соціальної переорієнтації економіки країни, наприклад, деолігархізації та зниження тіньової складової української економіки.

3. У роботі зазначено, що ключова роль держави в формуванні соціально-орієнтованої економіки суперечить можливостями її інституційних функцій, які обмежуються насамперед низьким рівнем довіри між суспільством і державою (с. 204) у транзитивних суспільствах. Було б доцільним більш детально розглянути основні напрями інституційних змін, які б відповідали завданню розбудови соціально-орієнтованої ринкової економіки.

4. Дискусійним є твердження автора, що «соціокультурні детермінанти поведінки всіх агентів зумовлюють істотне гальмування у транзитивному суспільстві швидкості нинішнього і майбутнього реформування системи соціального захисту і ширше – побудови базових елементів соціально-орієнтованої ринкової економіки в цілому» (с. 95-96). Така позиція потребує більш широкої аргументації та погодження з концептуальним положенням дисертаційної роботи щодо адаптації обраної моделі соціально-орієнтованої ринкової економіки до специфіки сформованої в країні національної господарської культури.

5. Не зовсім коректно оформлені рисунки і таблиці в додатках: не скрізь вказані одиниці виміру цифрових даних, зокрема, в додатку А та Г, рисунок А2 не зрозуміло, що демонструє, рисунок А3 суперечить опису на с. 68 (щодо Нідерланд) тощо.

Проте всі зазначені зауваження та рекомендації мають суто дискусійний характер та не знижують наукового значення й загальної позитивної оцінки проведеного дисертаційного дослідження. Вони лише окреслюють напрями подальшого розвитку отриманих в дисертаційній роботі результатів дослідження щодо формування соціально-орієнтованої ринкової економіки в транзитивних суспільствах.

Загальний висновок до дисертаційної роботи

Аналіз змісту дисертації, автореферату та опублікованих наукових праць Грецької-Миргородської Вікторії Вікторівни дає підстави для висновку, що визначені здобувачем мета та завдання дослідження осмислені, опрацьовані та вирішені на достатньо високому теоретико-методологічному рівні.

Глибина дослідження, отримані наукові результати, рівень подання матеріалу та публікації віддзеркалюють наявність теоретичних, аналітичних та практичних розробок, що є предметом захисту кандидатської дисертації зі спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Висловлені зауваження не змінюють високої оцінки дисертаційної роботи, яка є самостійно виконаним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що в сукупності розв'язують актуальне наукове завдання – розробку методологічного підґрунтя та практичних рекомендацій щодо виявлення та розкриття змісту особливостей формування соціально-орієнтованої економіки в транзитивних суспільствах.

Опубліковані у фахових виданнях праці висвітлюють основні положення дисертації. Обсяг роботи та її оформлення відповідають встановленим вимогам.

На підставі проведеного аналізу вважаю, що представлена дисертаційна робота «Особливості формування соціально-орієнтованої економіки в транзитивних суспільствах», автореферат та наукові праці за актуальністю, науковою новизною, змістом, теоретичним і практичним значенням відповідають вимогам МОН України та пп. 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 565 від 19 серпня 2015 року, а її автор – Грецька-Миргородська Вікторія Вікторівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент:

доцент кафедри економічної теорії

та міжнародної економіки

Харківського національного університету

міського господарства імені О. М. Бекетова,

кандидат економічних наук, доцент

А. О. Москвіна

Підпис	Москвіна А.О.
Засвідчує:	Мат.
вiдд. калiбр	
" "	20

А. С. Рашакин О. Б.